

Будз Ірина Федорівна, к.пед.н., доцент кафедри романо-германської філології (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне), ibudz@ukr.net

НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ У БРИТАНСЬКІЙ МОДЕЛІ ОСВІТИ ОБДАРОВАНИХ ШКОЛЯРІВ

Анотація. У статті досліджено роль учителя у виявленні обдарованих школярів, проаналізовано особливості підготовки учителів до роботи з обдарованими дітьми у Великій Британії. Окреслено поетапність співпраці координаторів з питань освіти обдарованих і талановитих дітей із учителями, батьками, однолітками потенційно обдарованих і талановитих учнів. Визначено, що реалізація підходу класного забезпечення освітніх потреб обдарованих і талановитих учнів здійснюється через професійну підготовку вчителів, що є ініціативою окремих організацій, відповідальних за навчання педагогів, а також за впровадження стандартів якості викладання та навчання у країні.

Ключові слова: обдарованість, критерії обдарованості, модель ідентифікації обдарованих і талановитих, вчитель-координатор, підхід класного забезпечення, національна програма, національна стратегія, освітні потреби учнів.

Budz Iryna Fedorivna, Ph.D in Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Romano-Germanic Philology (Academician Stepan Demianchuk International University of Economics and Humanities), ibudz@ukr.net

TEACHER'S ACTIVITY DIRECTIONS IN THE BRITISH MODEL OF GIFTED SCHOOLCHILDREN EDUCATION

Abstract.

Introduction. The prospects for the education of gifted pupils depend on the educational policy of the country, scientists, teachers and, of course, parents. At the turn of the century in Great Britain at the level of public policy, effective measures have been taken to improve the system of professional growth of gifted youth teachers, which is current scientific interest due to the Ukrainian realities.

Purpose. The aim of the article is to study the activities of teachers in the model of education of gifted and talented students in Great Britain.

Methods. The research's purpose and object determine the use of the descriptive methods for identification stages of gifted schoolchildren, methods

for analysing the effective activities of educational institutions that provide teachers' training, as well as the method of comparable research in the work justifying the expediency of introducing education strategies in Ukraine.

Results. The structure of education of gifted schoolchildren in Great Britain is realized through quality standards, regulations of the National Programme for Gifted and Talented Education, organizations, networks and projects. In consequence, the strategic direction of further development has been defined, that provides an individual approach to the identification process and the establishment of a mandatory register of schoolchildren of this category in the national education system of gifted in particular that consists in excellence and objectivity in the educative process. The policy of the British government regarding the identification of gifted and talented schoolchildren has been characterized. It is implemented initially through the Department of Education and Training which defines gifted and talented children as those who are capable in one or more areas and far ahead their peers; gifted are those who are capable in one or more subjects, and talented are those who are talented in sport, music, art, acting.

Originality. The requirements of the Department of Education and Training on identification of gifted and talented schoolchildren have been found out: absence of prescriptive manner to identification methods (due to possible age differences and aspects of subjects) and providing schools with the possibility to define criteria of gifted and talented schoolchildren; mandatory introduction of the school register of gifted and talented schoolchildren, that informs about a socio-economic level of a family in which a child is brought up, his gender and ethnicity; giving schools the right to determine the number of gifted and talented schoolchildren considering increase of education standards for such pupils; creating numerous online resources that provide complete information from school registers about effective training provision for gifted and talented schoolchildren and especially their identification, as well as the educational policy in this field.

Conclusion. Identification factors play an important role in shaping the content of education for gifted students in Great Britain as an important condition for the modernization of education, the main direction of which is the role of coordinator for the education of gifted and talented children, his training for the identification process. According to the British model of gifted school education as part of national policy, it is important that teachers are taught to identify gifted students.

Key words: giftedness; giftedness criteria; model of identification of gifted and talented; teacher-coordinator; classroom approach; national program; national strategy; educational needs of pupils.

Перспектива освіти обдарованих школярів залежить від освітньої політики країни, науковців, учителів і, звісно, батьків. чені, учитель-практики накопичили багатий досвід у виявленні, вихованні та навчанні обдарованих дітей і створили відповідні навчальні програми, підручники, запропонували методи діагностики та тестування фахівців для роботи з обдарованими дітьми і молоддю з метою підвищення їх кваліфікації.

Проблему підготовки обдарованих школярів у Великій Британії досліджували Р. Атфілд, Т. Балчін, Я. Ворвік, Д. Вуд, Д. Ейр, С. Каплан, Дж. Фрімен, А. Хайт, Д. Хармонта ін. Модель освіти обдарованих дітей у Великій Британії представлена у дослідженнях вітчизняних учених Т. Коляди, М. Міленіної, С. Цветкової, І. Холод, Н. Шульги, Н. Яременко.

Однак, попри посилений інтерес науковців до здобутків британської педагогіки, проблема розвитку освіти обдарованих школярів у цій країні потребує більш докладного вивчення. На межі століть у Великій Британії на рівні державної політики були вжиті ефективні заходи щодо вдосконалення системи професійного росту вчителя обдарованої молоді, що на сьогодні становить науковий інтерес з огляду на українські реалії. Актуальність дослідження зумовлена прагненням адаптувати вітчизняну освіту до європейських стандартів, а глибоке вивчення й аналіз досвіду британських учителів в ідентифікації обдарованих школярів сприятиме подоланню недоліків і суперечностей, наявних у системі освіти України.

Метою нашої статті є дослідження напрямів діяльності вчителя щодо виявлення і підготовки обдарованих і талановитих школярів Великої Британії.

У британській моделі виявлення та підготовки обдарованих і талановитих доцільно виокремити кілька етапів. Передусім школа призначає координатора з питань освіти обдарованих і талановитих, ставлячи перед ним завдання за допомогою низки стратегій залучити обдарованих учнів до навчання за шкільними програмами, які мають на меті задовольняти потреби таких учнів. Координатори співпрацюють із учителями, батьками, однолітками потенційно обдарованих і талановитих учнів з метою об'єктивної оцінки не лише інтелектуальних, творчих здібностей учнів, а й їхніх особистісних якостей. Головна роль у цьому процесі відводиться вчителям-предметникам, адже обдаровані і талановиті учні нерівномірно представлені у межах школи.

Принциповим положенням освітньої ініціативи щодо обдарованих і талановитих школярів є створення таких навчальних програм, які б раціонально поєднували навчання у класі з позашкільною діяльністю учнів. Допомагають реалізувати це положення координатори з питань освіти для обдарованих і талановитих школярів, які навчаються за державною програмою, розробленою і впровадженою університетом Оксфорд Брукс (Oxford Brookes University) [1]. Так, з 1999 р. понад 1500 координаторів приблизно із 450 середніх шкіл навчалися згідно з «Національною програмою розвитку для

координаторів з питань освіти для обдарованих і талановитих школярів» (The national program for the development of focal points on education for gifted and talented pupils) [1]. Учителі-координатори контролюють злагоженість роботи щодо виявлення обдарованих і талановитих, процесу укладання навчальних планів і програм, стежать за рівнем професійного розвитку вчителів. Робота координаторів регламентується принципами національних стратегій у галузі освіти [2].

А. Хайт, проаналізувавши звіти координаторів з питань освіти обдарованих і талановитих школярів щодо процедури їх ідентифікації у школах, робить висновок, що школи враховують передусім академічні здібності учнів, що потребує вдосконалення процесу виявлення талановитих дітей [3].

Дослідники проблеми ідентифікації обдарованих і талановитих учнів стверджують, що вчитель, який не має спеціальної підготовки, у визначенні обдарованих дітей може переоцінити можливості своїх учнів, беручи до уваги не їхні розумові здібності, а бездоганну поведінку.

У 2005 р. Т. Балчін вивчав роль вчителя у процесі виявлення обдарованих і талановитих у сорока школах Великої Британії. Більшість шкільних координаторів з питань освіти обдарованих і талановитих дітей, за висновками вченого, стверджують, що вчителі можуть найкраще оцінити своїх вихованців [4], проте координатори визнають, що нерідко школи призначали для роботи з обдарованими дітьми вчителів, які не мали спеціальної підготовки. Суперечливі критерії обдарованості також заважали учителям у пошуку обдарованих і талановитих дітей.

Навіть найдосконаліші навчальні програми для вчителів з питань освіти обдарованих і талановитих дітей не зможуть забезпечити чіткого, процесу ідентифікації, попри те, що Департамент освіти і професійної підготовки Великої Британії прагне реалізовувати єдину політику щодо відбору обдарованих і талановитих учнів на державному рівні (одним зі складників такої програми є належна підготовка викладацького складу). Саме тому у Великій Британії укладені програми підтримки вчителів на державному, регіональному та районному (на прикладі Лондона) рівнях, функціонують державні освітні структури (Національна академія для обдарованої і талановитої молоді (The National Academy for Gifted and Talented Youth) [5], Відкритий університет («Open University») [6]) та онлайн-ресурси.

Модель освіти для обдарованих і талановитих школярів Великої Британії відводить учителям провідне місце у навчальному процесі, імплементуючи підхід класного забезпечення освітніх потреб обдарованих і талановитих учнів як основний і найбільш дієвий. Цей підхід реалізується через безпосередню взаємодію учня і вчителя у класі, що вимагає від учителя високого рівня професіоналізму та надзвичайної відповідальності.

За такого підходу переваги для вчителя є очевидними. Адже вчитель організовує роботу, використовуючи свій досвід і передаючи його своїм

учням у класі. Обдарованих і талановитих дітей учитель розглядає як найбільш здібних і старанних учнів серед інших, а не специфічну чітко визначену групу з надзвичайно унікальними освітніми потребами, для яких необхідно розробляти і впроваджувати нові підходи. Д. Ейр описала це явище як синдром «екзотичної дитини» [7, с. 1053]. Підхід до класного забезпечення освітніх потреб обдарованих і талановитих учнів мотивує учителів до професійного росту та вдосконалення, що в кінцевому результаті позначається на рівні навчальних досягнень їхніх учнів. Робота учителів над удосконаленням класного забезпечення освітніх потреб обдарованих та талановитих учнів є практичною пошуковою діяльністю.

Учителі розглядають підхід до класного забезпечення навчального процесу як найбільш зручний, оскільки він ґрунтується на вчительському досвіді та на задоволенні освітніх потреб учнів. Він передбачає, що кожна обдарована й талановита дитина вимагає індивідуального оптимального забезпечення. Найкраще забезпечення освітніх потреб обдарованих учнів реалізується через розширення змісту матеріалу, що вивчається, який учителі не пропонують абсолютно для всіх обдарованих і талановитих учнів, адже школи та вчителі різняться своїми можливостями, що й сприяє ефективному розвитку обдарованих особистостей.

Із фінансової точки зору підхід до класного забезпечення навчального процесу не є витратним, адже він використовує наявні ресурси. Тому його не складно впровадити на державному рівні у будь-якій школі для будь-якого учня. Підхід до класного забезпечення навчання учнів характеризується стабільністю, що є його перевагою над програмами для обдарованих, оскільки він не потребує системи відбору, якщо виникає потреба зменшити кількість учнів у групі.

Професійний розвиток учителя є запорукою успіху моделі освіти обдарованих і талановитих школярів. Ефективність підходу до класного забезпечення навчального процесу зумовлена професіоналізмом учителів, які володіють відповідними знаннями, уміннями та навичками і готові підвищувати рівень свого професійного розвитку за допомогою спеціальних програм, Інтернет-ресурсів та ін. Проте модель освіти обдарованих і талановитих школярів Великої Британії не покладає всю відповідальність на вчителя. Обдаровані учні мають можливість розвиватися поза школою, за допомогою позашкільних програм для обдарованих і талановитих учнів.

С. Каплан стверджує, що навчальні інструкції для вчителів суттєво впливають на успішність, а методи навчання мають істотний вплив на досягнення учнів [8]. Дослідниця переконана, що вчитель повинен диференціювати основну навчальну програму для обдарованих учнів, наповнюючи її відповідними елементами, навіть якщо це змінює декілька або всі елементи базової навчальної програми [8, с. 117].

Д. Хармон висловлює припущення, що одним із головних питань, пов'язаних із навчанням окремих категорій обдарованих учнів, є проблема їхнього виявлення [9]. Вона вважає, що кількісна різниця між білошкірими учнями та представниками етнічних груп, визначеними як обдаровані, залежить від того, хто приймав рішення щодо їхньої ідентифікації та яким чином ці учні були визначені. У більшості випадків учитель виконує основну роль у визначенні обдарованих школярів. Наприклад, у США більшість округів розпочинає процес ідентифікації із заявок учителів [9], у Великій Британії учитель, послуговуючись методами спостереження, оцінювання і тестування, визначає обдарованих і талановитих учнів та подає інформацію на розгляд шкільного координатора з питань освіти обдарованих і талановитих школярів [2].

Як уже неодноразово наголошувалося, процес визначення обдарованих передбачає рівні можливості усіх претендентів незалежно від їхньої соціальної, етнічної, гендерної, культурної приналежності. Щодо останньої, то вкрай важливо, щоб учитель, який здійснює процедуру ідентифікації та учень і його батьки, які є учасниками цього процесу, спілкувалися у межах однієї національно-культурної групи, що унеможливує помилку/похибку у визначенні обдарованих та талановитих (адже іноді батькам доводиться заповнювати апікаційну форму не рідною для них мовою). На думку Р. Аттфілда, вчитель, який володіє рідною мовою тих, дітей яких він тестує, визначаючи з-поміж них обдарованих і талановитих, має більші шанси не пропустити дитину цієї категорії [10]. Крім того, процес виявлення передбачає складання тесту на рівень підготовки або тест на IQ [11]. Отже, вище названі чинники суттєво впливають на результат визначення обдарованих представників етнічно-культурних меншин [9].

Усі вчителі повинні бути свідомими того, що обдарованість – це динамічна взаємодія між потенціалом, можливостями, підтримкою та особистою мотивацією, що виявляється з народження. Важливим є те, що вчителів навчають, як зрозуміти природу обдарованості, щоб не допускати помилок в ідентифікаційному процесі. Цю ініціативу взяла на себе організація-партнер Національної програми – «Національні стратегії», яка відповідальна за навчання педагогів, а також за впровадження стандартів якості викладання та навчання у країні [12]. «Національні стратегії» розробляють навчальні ресурси для вчителів. Таким чином, упродовж 2007–2010 рр. «Національні стратегії» розробили і видали близько трьох десятків буклетів і довідників про освіту обдарованих і талановитих школярів особливих категорій, а також дітей, які вимагають особливої опіки і догляду, винятково здібних дітей, представників чорношкірого населення, вихідців із малозабезпечених сімей та мобільних родин циган і ромів [13; 14; 15; 16].

Узагальнюючи результати можна зробити висновок, що у формуванні змісту освіти для обдарованих школярів у Великій Британії вагомую роль

відіграють ідентифікаційні чинники як важлива умова модернізації освіти, основним напрямком якої визначено роль координатора освіти обдарованих і талановитих дітей, його підготовка до процесу виявлення обдарованих учнів.

Відповідно до британської моделі освіти обдарованих школярів як частини загальнонаціональної політики важливим є те, що вчителів навчають визначати обдарованість. Усі вчителі повинні бути свідомими того, що обдарованість – це динамічна взаємодія між потенціалом, можливостями, підтримкою та особистісною мотивацією, яка починається від народження.

Отже, чітка структура процесу ідентифікації та рекомендації щодо визначення обдарованих і талановитих учнів – це ті засоби, якими повинна керуватися кожна школа.

Список використаних літературних джерел

1. Oxford Brookes University *GIT*. URL: <http://www.brookes.ac.uk/schools/education/rescon/cpdgifted> (дата звернення: 16.12.2019).

2. Identifying Gifted and Talented pupils – Getting Started. URL: www.teachernet.gov.uk/publications (дата звернення: 17.04.2020).

3. Haight A. A review of identifying the gifted in mainstream secondary schools: the experience of England's Excellence in cities Programme. European Council for High Ability (Pamplona, September 2004). URL: <http://www.brookes.ac.uk/schools/education/rescon/cpdgifted/wie-research.html> (дата звернення: 16.05.2020).

4. Balchin T., Hymer B, Mathews D. J. (Eds.). The future of the English definition of giftedness. The routledge international companion to gifted education. London: Routledge, 2009. P. 50–55.

5. National Academy for Gifted and Talented Youth. URL: <http://www.warwick.ac.uk/gifted> (дата звернення: 16.12.2019).

6. Open University. URL: www.open.ac.uk (дата звернення: 16.12.2019).

7. Eyre D. The English model of gifted education. International Handbook on Giftedness Oxford: Springer Science Business Media, 2009. P. 1045–1059.

8. Kaplan S. Layering differentiated curricula for the gifted and talented. Methods and Materials for Teaching the Gifted. Waco, TX : Prufrock Press, Inc., 2005. P. 107–133.

9. Harmon D. Improving test performance among culturally diverse gifted students. *Understanding Our Gifted*. 2004. P. 18–21.

10. Attfield R. Developing a Gifted and Talented Strategy: Lessons from the UK Experience. Berkshire: CfBT Education Trust, 2009. 27 p.

11. Effective Provision for gifted and talented children in Primary and Secondary Education. URL: www.teachernet.gov.uk/publications (дата звернення: 16.05.2020).

12. England's National Program for Gifted and Talented Education: Plans and Reforms for 2007–2010. URL: http://www.spanglefish.com/mariessite/Documents/.../906_world_conference.doc (дата звернення: 16.05.2020).

13. Effective provision for gifted and talented children in primary education. DCSF. URL: <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk> (дата звернення: 16.05.2020).

14. Gifted and talented Black pupils' achievement: Continuing professional development (CPD) module and briefing pack. DCSF. URL: (дата звернення: 16.05.2020).

15. Gifted and Talented education: Guidance on preventing underachievement – planning a whole-school approach. DCSF. URL: <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk> (дата звернення: 19.05.2020).

16. Gifted and Talented Education: Helping to find and support children with dual or multiple exceptionalities. DCSF. URL: <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk> (дата звернення: 19.05.2020).

References

1. Oxford Brooks University *GIT*. URL: <http://www.brookes.ac.uk/schools/education/rescon/cpdgifted> (Last accessed: 16.12.2019).

2. Identifying Gifted and Talented pupils – Getting Started. URL: www.teachernet.gov.uk/publications (Last accessed: 17.04.2020).

3. Haight A. (2004). A review of identifying the gifted in mainstream secondary schools: the experience of England's Excellence in cities Programme. European Council for High Ability (Pamplona, September 2004). URL: <http://www.brookes.ac.uk/schools/education/rescon/cpdgifted/wie-research.html> (Last accessed: 16.05.2020).

4. Balchin T., Hymer B, Mathews D. J. (Eds.). (2009). The future of the English definition of giftedness. The routledge international companion to gifted education. London: Routledge, 50–55

5. National Academy for Gifted and Talented Youth. URL: <http://www.warwick.ac.uk/gifted> (Last accessed: 16.12.2019).

6. Open University. URL: www.open.ac.uk (Last accessed: 16.12.2019).

7. Eyre D. (2009). The English model of gifted education. International Handbook on Giftedness. Oxford: Springer Science Business Media, 1045–1059.

8. Kaplan S. (2005). Layering differentiated curricula for the gifted and talented. Methods and Materials for Teaching the Gifted. Waco, TX: Prufrock Press, Inc., 107–133.

9. Harmon D. (2004). Improving test performance among culturally diverse gifted students. *Understanding Our Gifted*, 18–21.

10. Attfield R. (2009). Developing a Gifted and Talented Strategy: Lessons from the UK Experience. Berkshire: CfBT Education Trust.

11. Effective Provision for gifted and talented children in Primary and Secondary Education. URL: www.teachernet.gov.uk/publications (Last accessed: 16.05.2020).

12. England's National Programme for Gifted and Talented Education: Plans and Reforms for 2007–2010. URL: http://www.spanglefish.com/mariessite/Documents/.../906_world_conference.doc (Last accessed: 16.05.2020).

13. Effective provision for gifted and talented children in primary education. DCSF. URL: <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk> (Last accessed: 16.05.2020).

14. Gifted and talented Black pupils' achievement: Continuing professional development (CPD) module and briefing pack. DCSF. URL: (Last accessed: 16.05.2020).

15. Gifted and Talented education: Guidance on preventing underachievement – planning a whole-school approach. DCSF. URL: <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk> (Last accessed: 19.05.2020).

15. Gifted and Talented Education: Helping to find and support children with dual or multiple exceptionalities. DCSF. URL: <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk> (Last accessed: 19.05.2020).

Стаття поступила в редакцію 20.05.2020 р.